

CONSTITUȚIA DIN MARTIE 1923

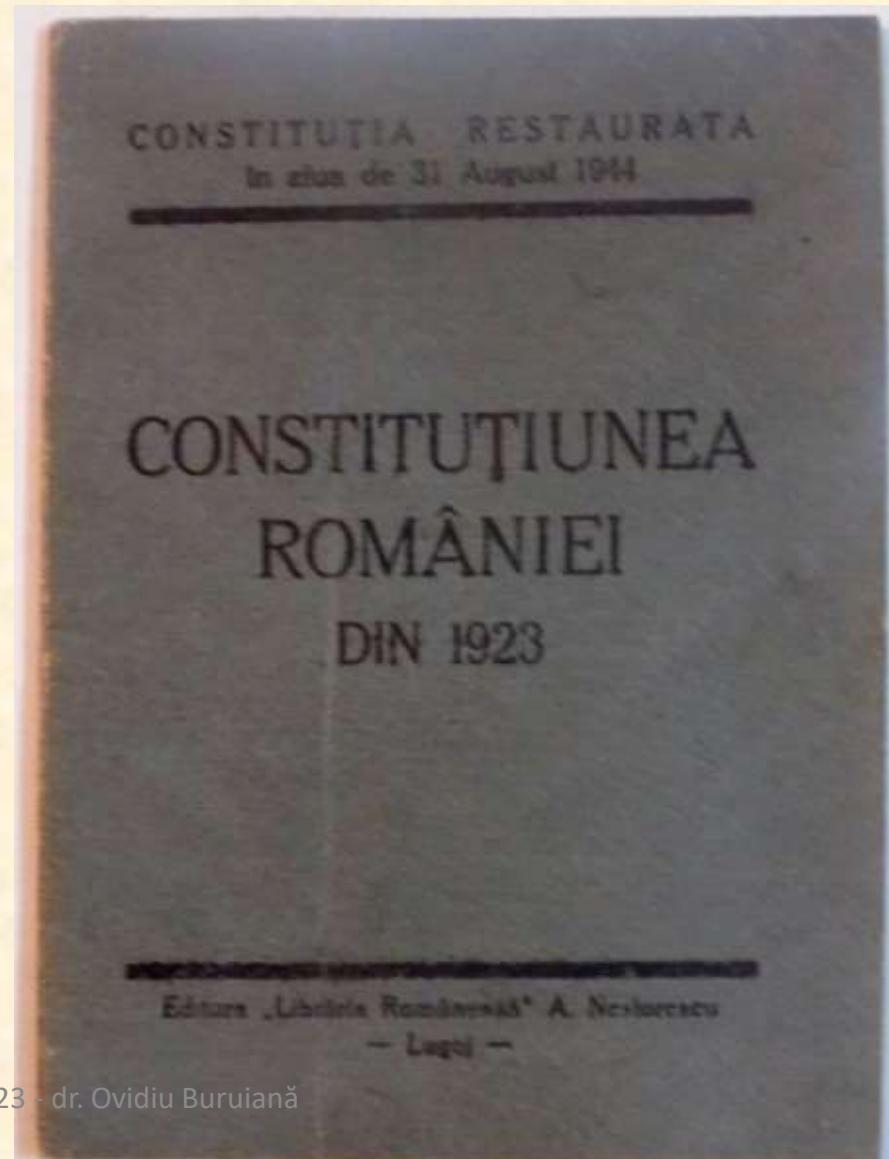
Reinventarea României după

Marele Război ?

Ovidiu Buruiană

O Constituție cu o memorie publică pozitivă

- ❖ Legată de imaginea României Mari ca *Dacia Felix*.
- ❖ Referință în 1944 și, ulterior, după 1989.



A. PREMISELE PREZENTĂRII. METODĂ ȘI ÎNTREBĂRI ADIACENTE

1. De ce studiază istoricii Constituțiile?

□ Reflectă realitatea unei societăți.

„O Constituție nu poate fi deci împrumutată și nici nu poate fi opera unui legislator inspirat, căci ea nu are a crea și inventa nimic, ci numai a formula politicește și juridicește, în mod solemn, psihologia socială, starea economică, dezideratele dreptății sociale și aspirațiile etice ale națiunii”

(Dimitrie Gusti, „Cuvânt de deschidere”, în *Noua Constituție a României. 23 de prelegeri publice organizate de Institutul Social Român, București, Cultura Națională*, f. a. p. 2)



Constituția din 1923 ca *spina cordis* pentru societatea românească ?

- **Pact fundamental între indivizi ?**
- **Principiile care le permit să alcătuiască o comunitate civilizată?**
- **Baza guvernării societății prin legile ordinare derivate din principiile constituționale ?**

A. PREMISELE PREZENTĂRII. METODĂ ȘI ÎNTREBĂRI ADIACENTE

2. Taxonomia Karl Loewenstein



@Apoziția 2023 - dr. Ovidiu Buruiană

□ Constituțiile expresii ale paradigmei liberale

- Normative
- Nominale
- Semantice

□ Antinomie fundamentală:

libertatea individ, limitarea puterii

vs.

propensiunea etatistă (elitele statului) a
codificării

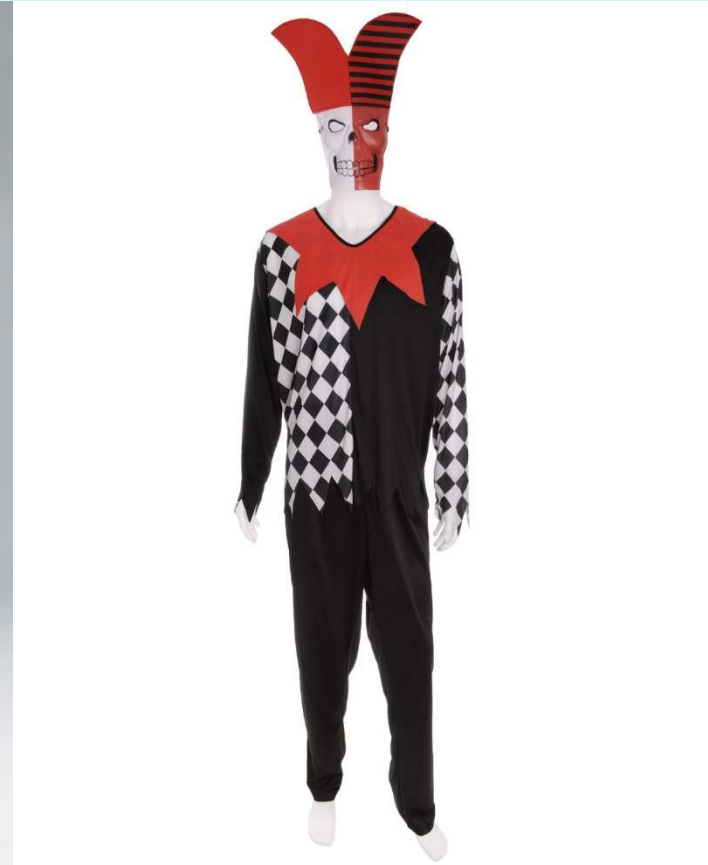
Metafora costumului



Costumul larg



Costumul potrivit

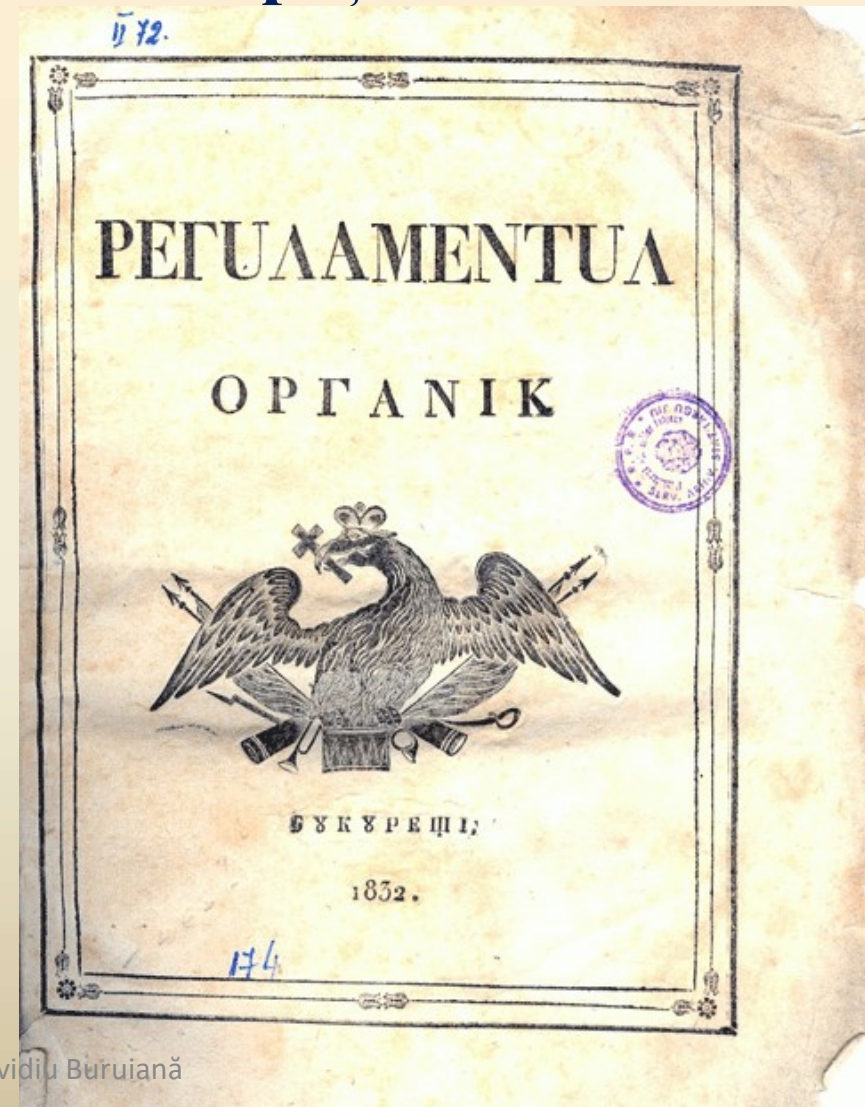


Masca de carnaval

A. PREMISELE PREZENTĂRII. METODĂ ȘI ÎNTREBĂRI ADIACENTE

3. Lipsa tradiției constituționale în spațiul românesc

- ❑ O societate „periferică”
- ❑ încercările unor domni: *Codul Mavrocordat*, *Legiuirea Caragea*
- ❑ *Regulamentele Organice*
- ❑ La 1866: reglementările constituționale ca parte a proiect de modernizare / europenizare a instituții și societății =>
monument închinat viitorului !



Actul fundamental din 1866: nominalism constituțional

□ Exprimă viziunea elitelor: dimensiune educativă

➤ **Formalism**, forme fără fond: I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută*:

- Cațavencu: „Protestez în numele Constituției, asta e violare de domiciliu!”
- Pristanda: „Curat violare de domiciliu, dar umflați-l!”

➤ **Dar, pozitivarea ideii de *Constituție*, dincolo de ironie:**

- Cațavencu: „Iată avantajele progresului! Iată binefacerile unui sistem constituțional!”
- Pristanda: „Curat constituțional!”

B. *CONSTITUȚIA DIN 1923.* **Elementele prezentării**

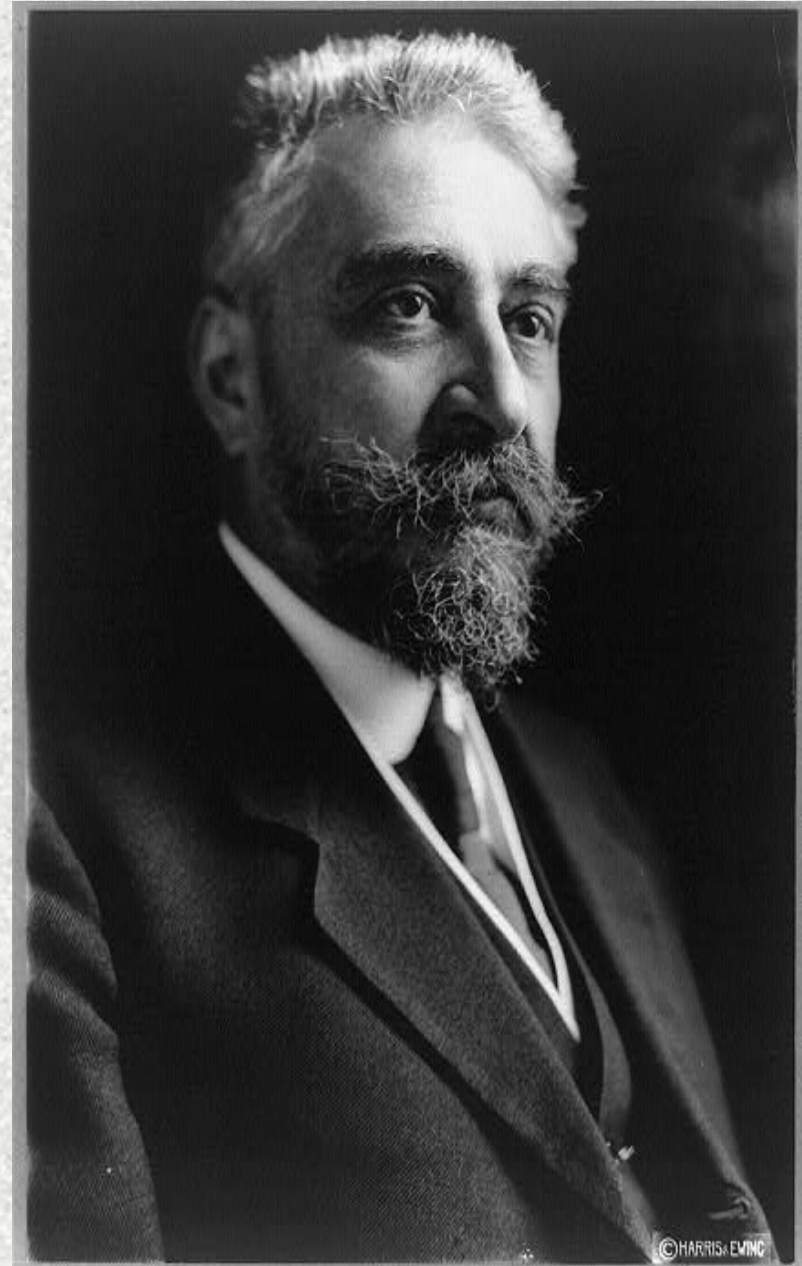
- ❖ **Nu aspecte de ordin tehnic, juridic**
- ❖ **Cum s-a ajuns la noua Constituție**
- ❖ **Contextul dezbaterilor**
- ❖ **Principiile relevante**
- ❖ **Semnificația Constituției pentru istoria interbelică**

C. Cum s-a ajuns la un nou text constituțional.

a. Ionel Brătianu

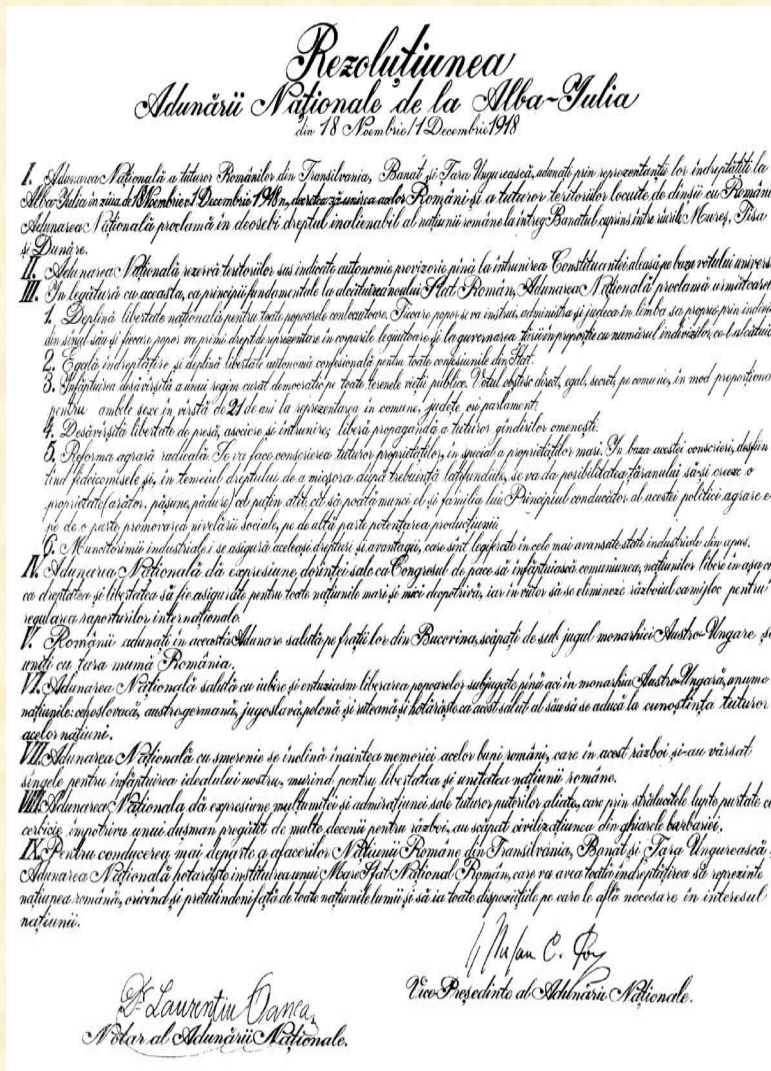
❖ **România Vechiului Regat:**
Ion. I. C. Brătianu:
refondarea țării prin transformarea țăranilor în cetățeni

- 1913-1914. PNL
- Momentul mai-iunie 1917.
Constituanta de la Iași



Cum s-a ajuns la un nou text constituțional.

b. „România Mare ca România nouă”

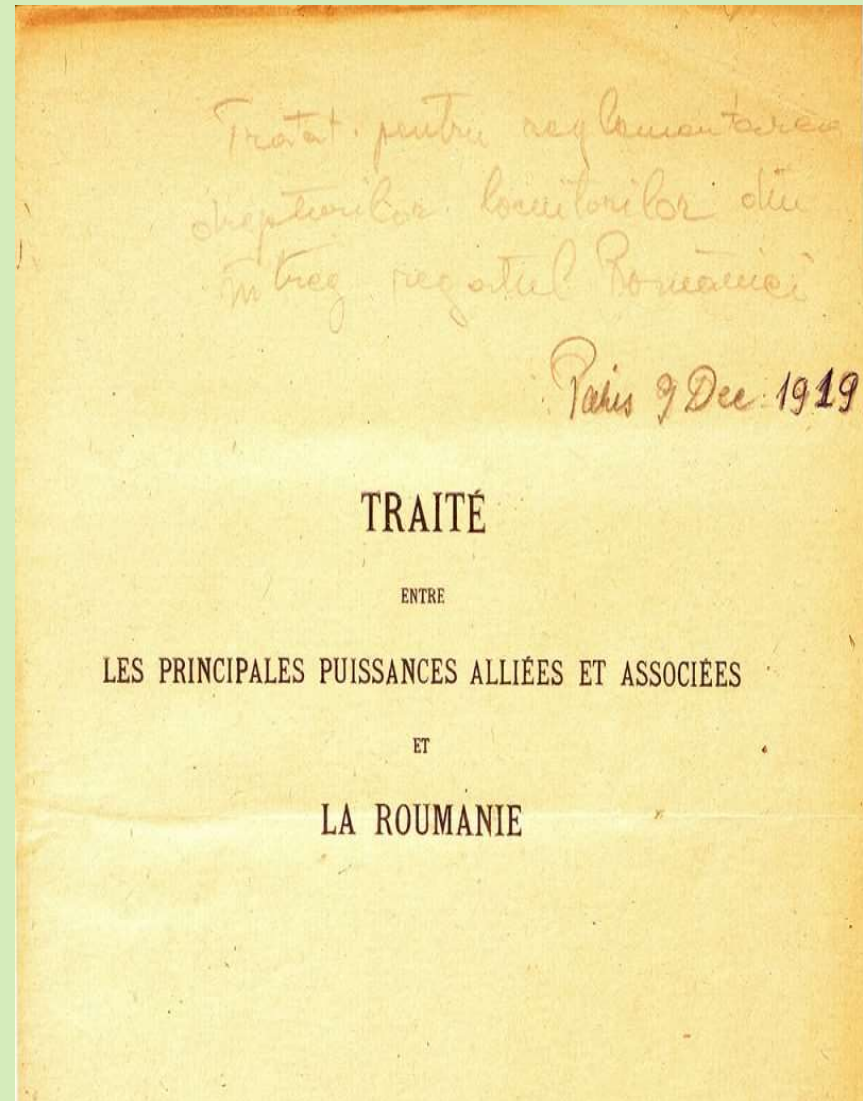


- ❑ Unirea românilor ca nou început constituțional: „se puneau temeliele unui alt timp” (L. Blaga)
- ❑ Constituția din 1866: a funcționat după 1918 / dar, la adoptarea ei nu participaseră toți fiii patriei
- ❑ Prevederi constituționale în rezoluțiile de la Chișinău și Alba Iulia
- ❑ Impunerea societății binelui și bunăstării: noi relații interumane, procese politice, culturale, sociale și economice

Cum s-a ajuns la un nou text constituțional.

c. Presiunea spre aliniere

- Victoria în Primul Război Mondial: conotată ca o **una a democrației**
- Tratatul de pace de la Paris: nevoia de **constituții ale democratizării**, cu drepturi pentru minorități, pentru impunerea păcii permanente



D. Imposibilitatea consensului pentru Constituție.

a. „Dezvrăjirea” României Mari

✓ România după 1918 nu reprezenta o singură societate, ci

societăți: grad mare de autonomie, realități și interese proprii.

❑ Transilvania, Banatul, Bucovina și Basarabia se orientau centrifug, *economic, cultural și intelectual*, către vechile metropole

❑ Diferențe de dezvoltare, dar și de însemne monetare, de unități de măsurare a timpului, suprafețelor, distanțelor etc.

❑ **Noi realități demografice**

❖ **Trebuia construit spațiul economic și cultural național.**

b. România Mare: o societate marcată de experiența conflictului

❖ Supraviețuirea ca stat și societate

- Multiple deficiențe economice, sociale, culturale și politice
- **Ieșirea precară din război: tensiuni economice și sociale postbelice**
 - boli și lipsuri, foamete
 - Mutilați, văduve și orfani
 - Greve și tulburări sociale

Naționalism antisemit (pe relația cu acordarea de drepturi evreilor în contextul unei noi Constituții)



4202



@Apoziția 2023 - dr. Ovidiu Burujiană





@Apoziția 2023 - dr. Ovidiu Buruiană









06308

Tulburări sociale



c. Problema elitelor politice și culturale

- ❖ **Recunoaștere** aproximativă: liderii din diferitele regiuni ale noii României nu se cunosc între ei
- ❖ Dincolo de entuziasm, temeri cu privire la ceilalți, stereotipuri
 - ❑ **Basarabeni** : socialiști, bolșevici / **Regățeni**: aristocrați, boieri
 - ❑ **Ardelenii** salvatori / ceilalți: *corupți, bizantini, balcanici*
 - ❑ acuze de regionalism, separatism, centralism

**Proiecții diferite asupra organizării României Mari:
centralism vs. regionalism / autonomism**

d. Presiunea înspre o „societate a binelui”

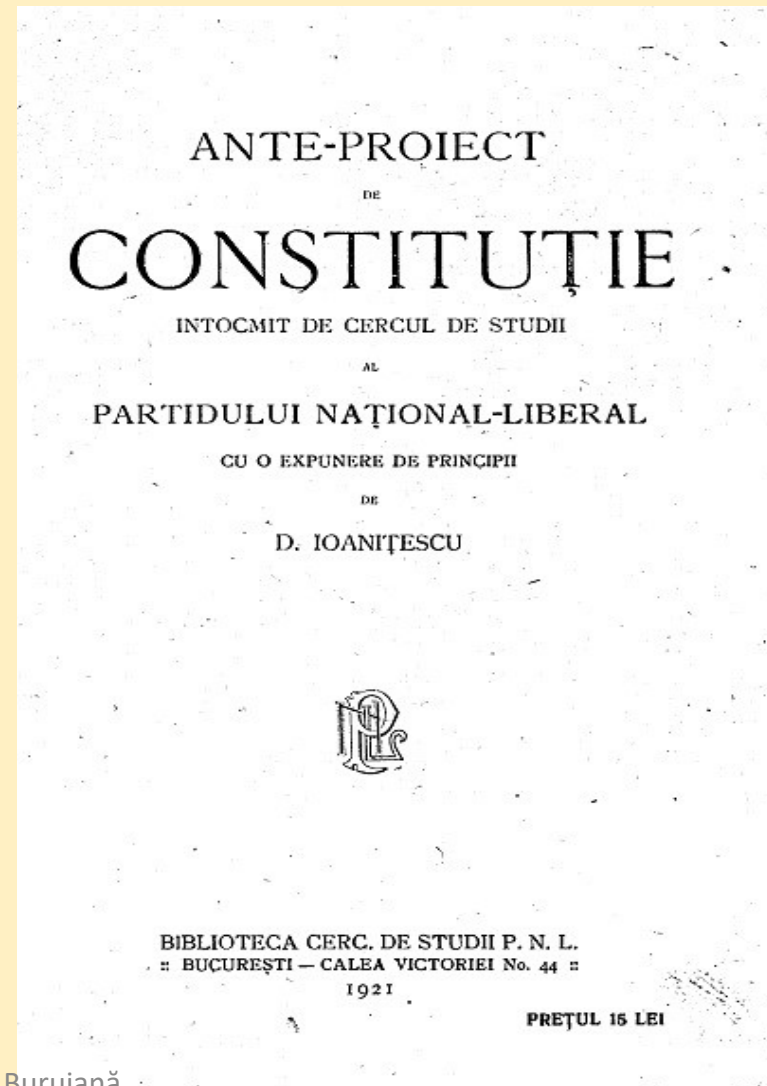
- **Dezideratul schimbării hotărâtoare**
/ transfigurarea societății
- **Lipsa unui acord** în contextul contestării radicale a celorlalți (mai ales a liberalilor și a liberalismului / a constituționalismului liberal?) => nu adversari, ci dușmani
- **Încercarea ISR de a-i reuni pe actorii publici:** dezbateri civilizate, dar fără urmări



- ❑ Ardelenii au clamat întâietatea, cu *Rezoluția de Alba Iulia*
- ❑ **Martie 1921:** Cercul de studii al PNL (Dimitrie Ioanițescu)
- ❑ **Toamna 1921:** Romul Boilă
- ❑ **Noiembrie 1921:** C. Stere, *Anteproiect de Constituție întocmit de secția de studii a Partidului Țărănesc*
- ❑ **1922:** Constantin Berariu: *Noua Constituție a României. Reflecțiuni și anteproiect*

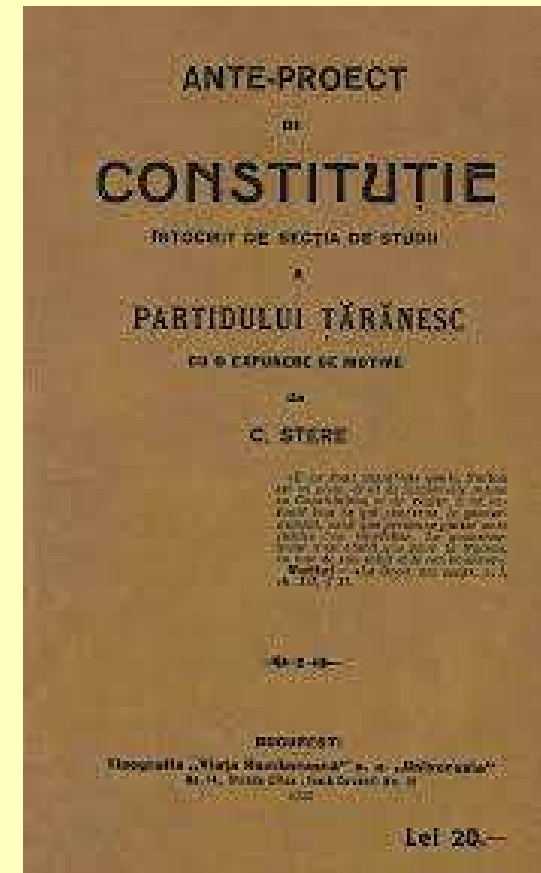
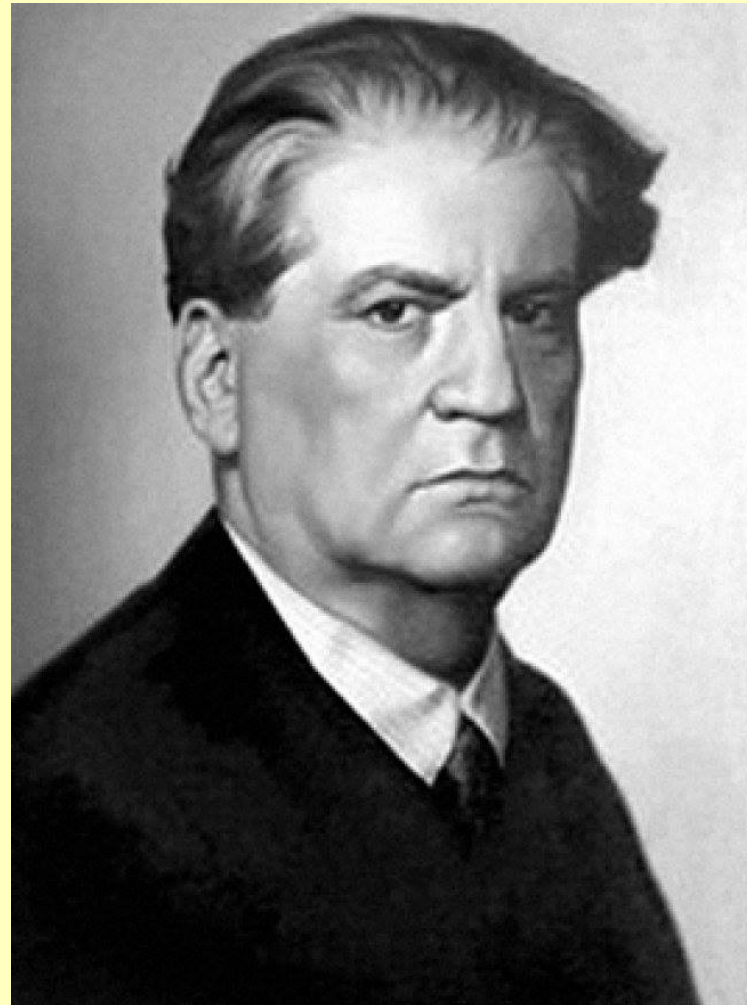
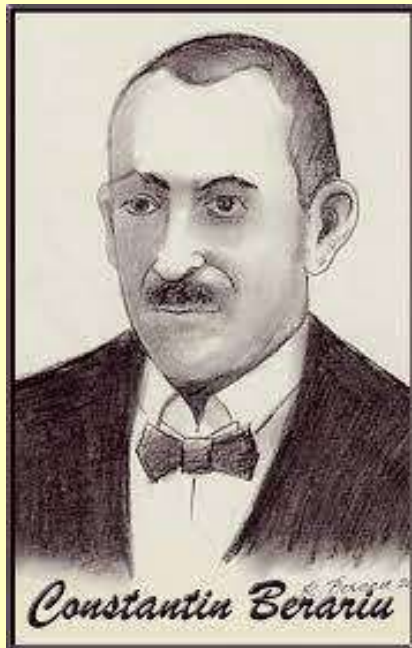
❖ **Însemnate ca discuții juridice, dar posibilitate redusă de materializare politică**

Concurența anteproiectelor de Constituție a României Mari: revendicare a puterii





Romul Boilă



**Constantin Stere
Și anteproiectul său
de Constituție**

E. Liberalii, Ion I.C. Brătianu și tăierea nodului gordian

19 ianuarie 1922: preluarea guvernării /

convocarea alegeri: dar noile Adunări

drept constituante

▪România ultima dintre statele noi
naționale fără un act fundamental

▪Instabilitatea politică a unui stat fragil:

Ionel Brătianu: *alături de Încoronare,
adoptarea Constituției trebuie să închidă
definitiv posibilitatea acelor care cred
că se mai pot pune în discuție situațiuni
care sunt definitiv hotărâte”*

▪Capitalizarea politică / **purtătorii de
certitudini**

Pentru **adversari**: **lovitură politică**

➤Guvern de partid constituție partinică,
a liberalilor, „reacționară”

➤Încălcarea art. 129 din Constituția
1866

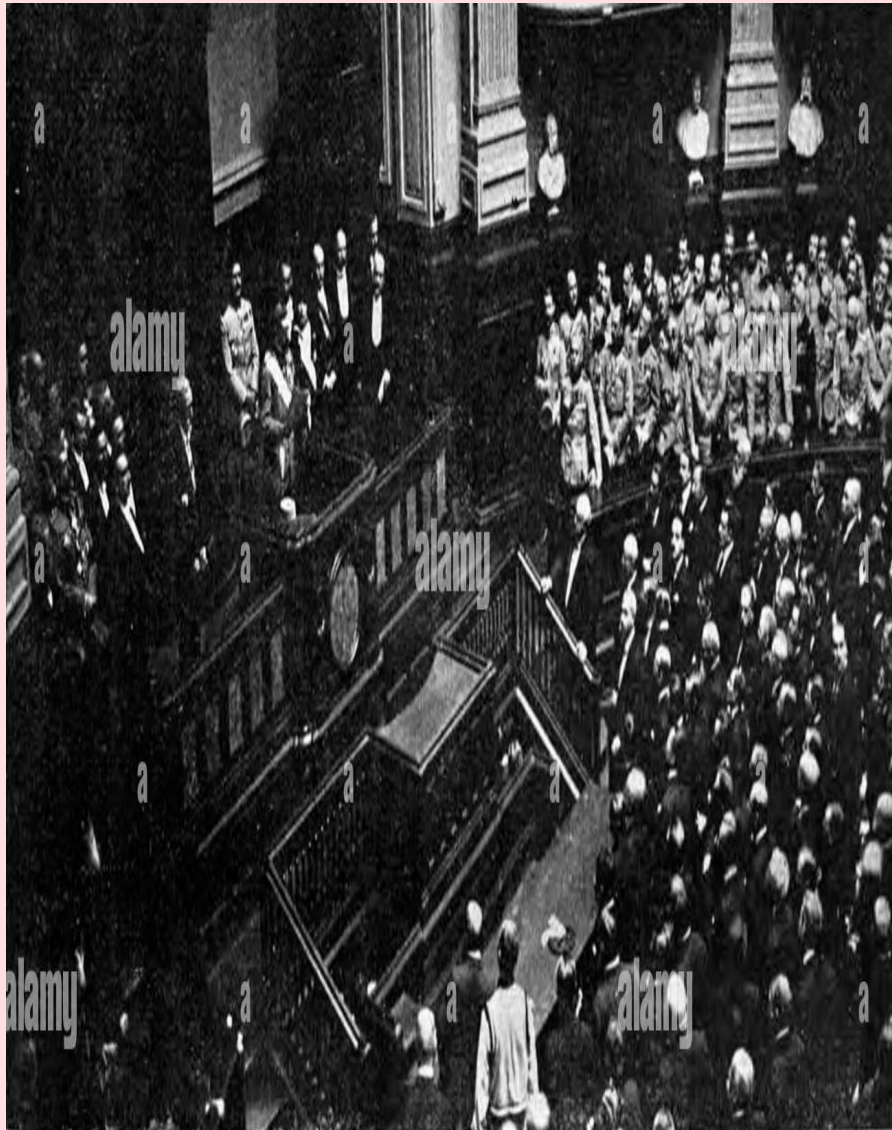
➤Au cerut guvern neutru (ceea ce era o
imposibilitate) / alegeri pentru

Constituantă, cu o singură adunare =>

temeliile edificiului politic al

României Mari

O Constituție „a liberalilor”



Absența ostentivă a parlamentarilor opoziției de la citirea Mesajului Regal de către Regele Ferdinand (27 martie 1922), prin care era însărcinat Parlamentul cu adoptarea unei noi Constituții

alamy

Image ID: P2E1D0

@Apozitia 2023 - dr. Ovidiu Buruiană

Procedura adoptării *Constituției*



C. G. Dissescu

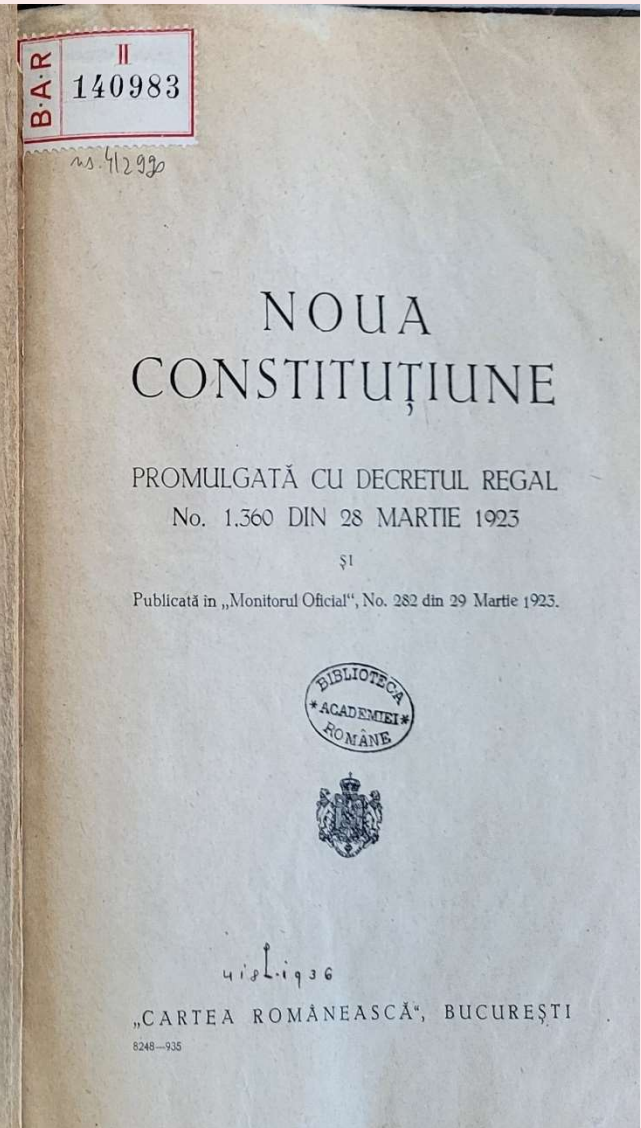
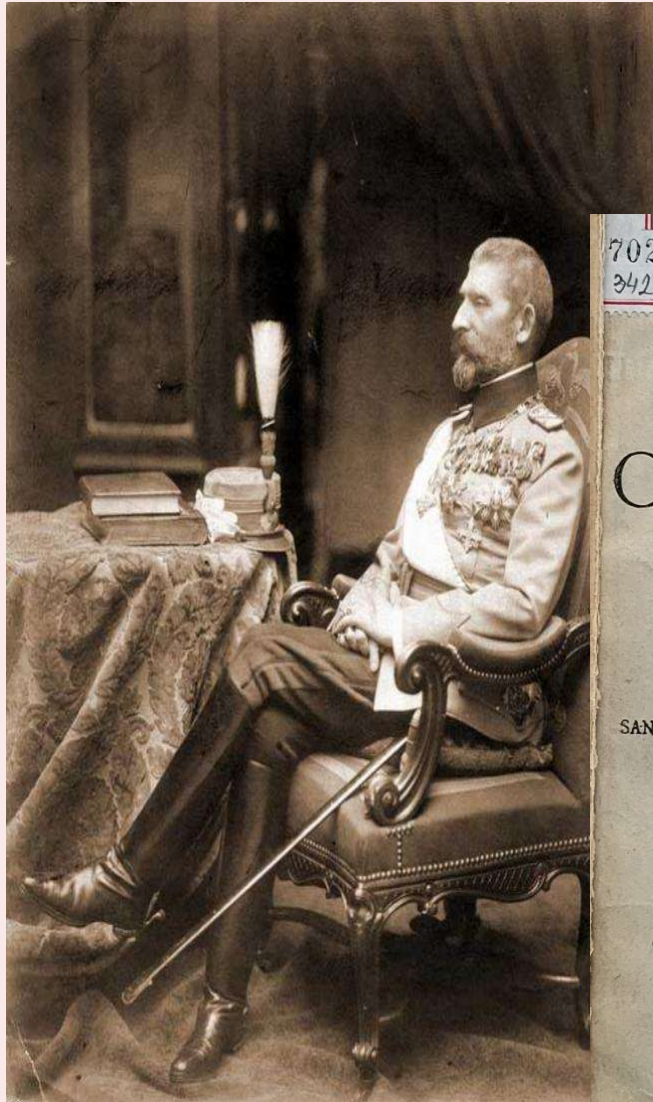
- Mare comisie parlamentară mixtă
- Vara 1922. Anteproiectul lui C.G. Dissescu
- 19 martie 1923: finalizarea dezbaterilor generale
- Aprobarea pe articole: 26 martie (Camera Deputați) / 27 martie (Senat)
- **28 martie 1923**: decret regal de promulgare
- **29 martie 1923**: publicarea în *Monitorul Oficial*

Protestele opoziției: „agitațiuni inutile în jurul unei noi Constituții, care este așa de puțin nouă” (N. Iorga)

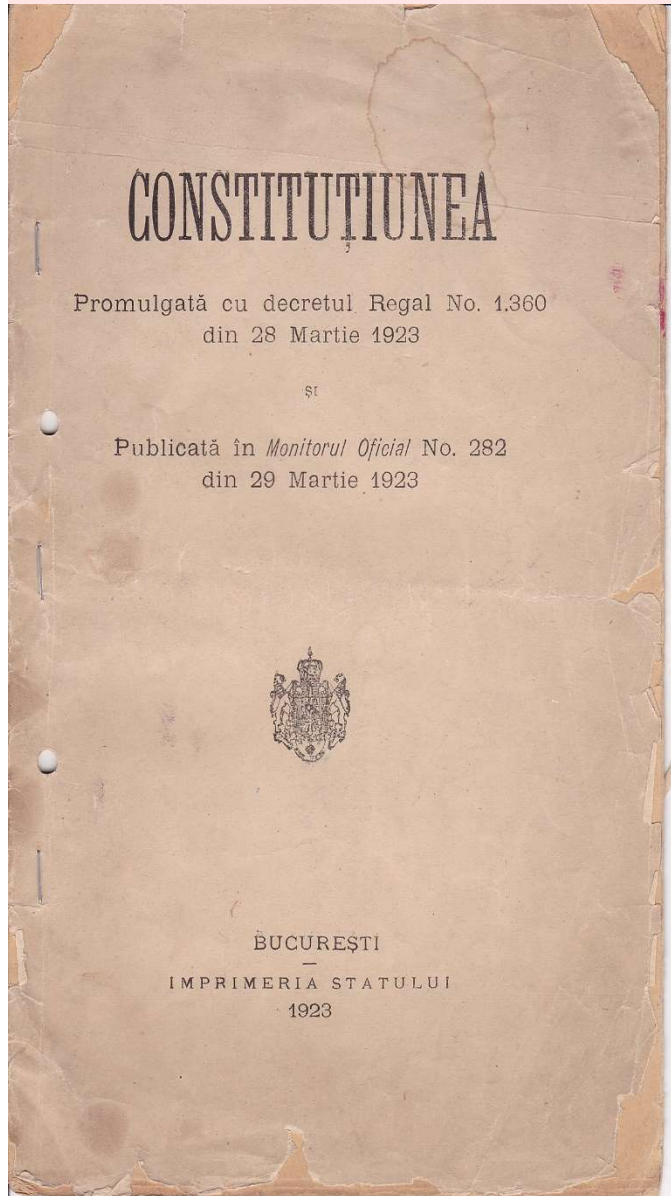
- **Proteste publice violente în stradă**
 - „Șobolani” la clubul liberal
- **Obstrucții, scandaluri în Parlament**
 - Fiole cu gaze sulfuroase
 - Fluierături, huiduieli =>
excluderi pe 30 de zile pentru anarhism



Constituția din 1923



**Constituția din martie 1923,
însotită de Legea electorală**



F. Prevederile noului act fundamental

□ **Expresie a conservatorismului lui Ionel Brătianu /
recurgerea la cadrul controlabil al Constituției din 1866.**

➤ **Din cele 128 articole ale vechii Constituții:**

- 76 preluate fără modificări
- 25 completări
- 20 radical modificate
- 7 articole scrise din nou
- Alte 10 articole constituționale noi

Identități între două Constituții

❖ A. Drepturi și libertăți

❖ B. Puterile Statului

- ✓ **Principiul separației puterilor**
- ✓ **Rolul esențial al Regelui în arhitectura Statului**
 - putea numi / destitui miniștri
 - putea convoca / dizolva Parlamentul
 - guvernul exercită puterea în numele regelui

Diferențe....

- ❑ **Lărgirea corpului electoral:** puterea politică aparține națiunii, dar alegerea reprezentanților națiunii: vot universal masculin, direct, egal, obligatoriu și secret
- ❑ **Libertăți și egalități fără deosebire de etnie, limbă, religie, naștere sau clasă social =>** deosebirile de credințe, etnie și limbă nu puteau fi piedică pentru dobândirea și exercitarea drepturilor civile și politice (art. 7).
- ❑ **Statut acordat bisericilor „românești”:** BOR – biserică dominantă în statul român, iar Biserica greco-catolică întâietate față de celelalte culte (art. 22)

Schimbări constituționale ca reflectare a experienței belice a elitelor. Tendințe autoritare în Constituție

❑ Stat vs. societate în vreme de conflict:

decrete legi, stări excepționale

➤ Drepturi constituționale și propria lor

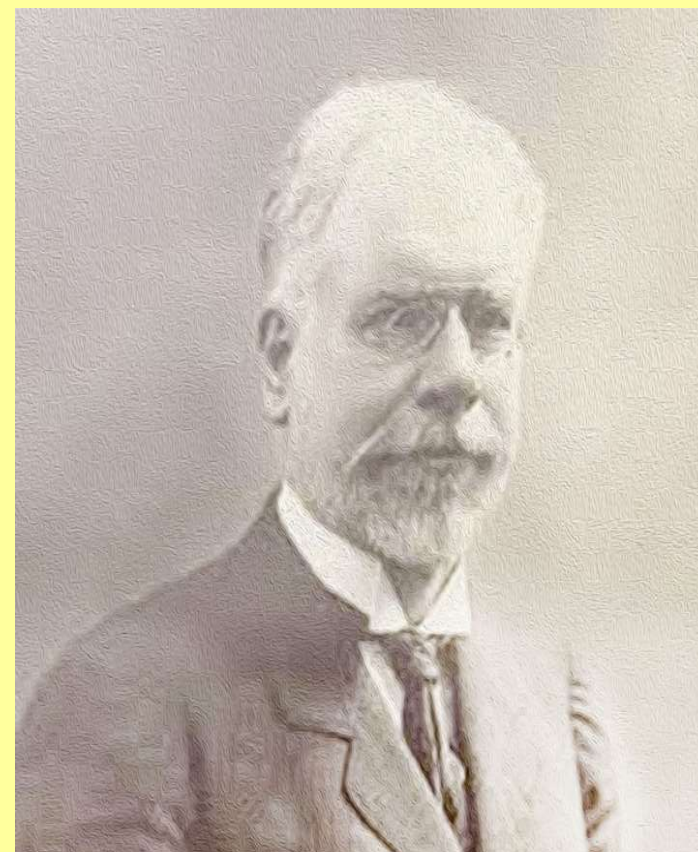
negare: art. 128. Interdicția suspendării

Constituției, dar posibilitatea declarării stării de asediu

▪ **Experiența altora:**

○ Constituția de la Weimar (august 1919): posibilitatea de socializare a întreprinderilor private.

○ Leon Duguit: proprietatea **NU** sacră și inviolabilă, ci funcție socială, condiție esențială a armoniei sociale.



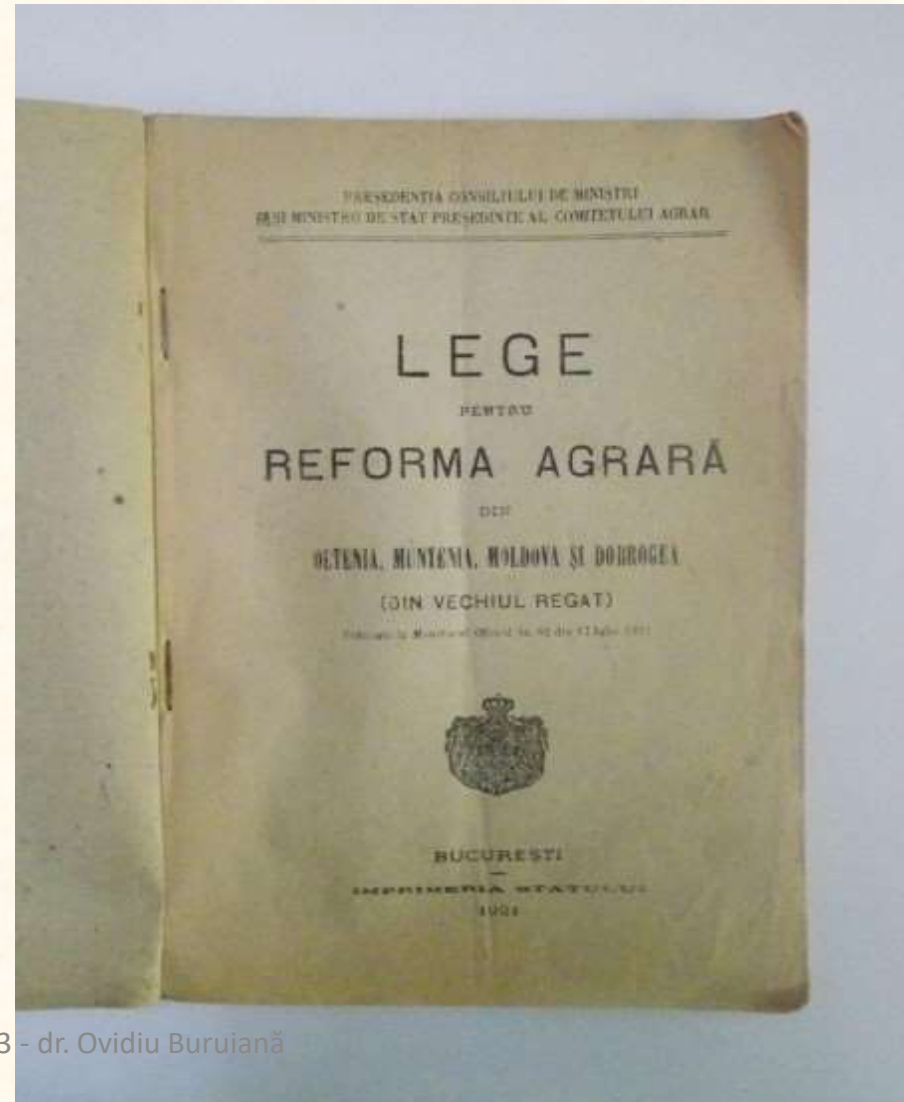
Proprietatea în Constituția din 1923

Art. 17: „Proprietatea de orice natură, precum și creanțele asupra Statului sunt garantate”

- ✓ Posibilitatea exproprierii pentru cazurile de utilitate publică extinsă (nu doar comunicații, salubritate, apărare)
- ✓ Includerea în domeniul public (proprietatea statului) a unor categorii de bunuri imobiliare (zăcăminte miniere, bogății ale subsolului, ape navigabile ș.a. – art. 19 și 20)

O Constituție cu valențe sociale

- ❖ **Intervenția statului pentru a preveni conflictele sociale și economice (art.21): asigurări muncitorești de boală, accidente**
- ❖ **Dispozițiile legilor agrare de la începutul anilor '20 capătă rang constituțional (art. 131)**



„Constituția formei imprecise” (Iorga)

❖ **Multe modificări doar enunțate:**

- ✓ **Drepturi civile și politice pentru femei:** o lege specială, adoptată în Parlament cu 2/3 din voturi (art. 6)
- ✓ **Consiliul Legislativ** (art. 76), înființat „consultativ și obligatoriu”, a ajuta la facerea legilor și a regulamentelor generale
- ✓ **Responsabilitatea ministerială** – obiect al unei legi în viitor (art. 98).

Critica politică variată a actului fundamental: „o Constituție care miroase a hoit”

❑ **N. Iorga:** Constituția nu ținea cont de „**tradiția românească**” (*Ce a fost și ce este Constituția României*)

❑ **Pentru naționali și țărăniști:**

➤ **Reducerea rolului Parlamentului**

- Crearea Consiliului Legislativ submina activitatea legiuitorului, deși doar consultativ
- Nu activ în alcătuirea guvernului / nu un control efectiv asupra Executivului, care nu întruchipa voința națiunii

➤ **Constituția validă centralismul administrativ** (modelul Constituțiilor Regatului Sârbo-Croato-Sloven sau Poloniei)

❑ **Pentru naționaliști:** acordarea de drepturi minoritarilor ca motiv de acțiune => **Corneliu Zelea Codreanu și nașterea legionarismului**



„Văcăreștii”. Geneza Mișcării Legionare

© Apocriph, Dr. Ovidiu Bucur

„Opera celui de-al doilea Brătianu, făcută pentru dânsul” (Iorga)

Discursul public și de presă:

- Nu era o Constituție nouă, ci doar o extindere
- Valida preeminența unui partid
- Garanta hegemonia politică a *brătienismului* ca sistem de putere

Prin actul constituțional al lui Ionel Brătianu „nimic nu se schimbase în țesătura însăși a vieții politice. Nu i-a urmat nici un avânt al nației”

(Nicolae Iorga)

□ Un act inutil ?

CONCLUZII

privitoare la Constituția din 1923

- **Succes al Partidului Național Liberal, pandant al Încoronării de la Alba-Iulia (15 octombrie 1922)**
- **Exprimă continuitatea cu România Vechiului Regat =>**
fidelitatea lui Ionel Brătianu față de un tip de evoluție
- **Adversarii: opoziție și neîncredere**
 - declarativ : nu recunoșteau Constituția, o vor schimba în momentul guvernării lor
 - dar tatonări și, finalmente, nu s-au atins de textul constituțional
 - în 1929, deși avea o supermajoritate parlamentară (77.78%), guvernul național-țărănist condus de Iuliu Maniu nu a acordat drepturi de vot femeilor, aspect important anterior ca discurs (vezi *Rezoluția de la Alba-Iulia*)

Constituția unificării României

- ❑ **A făcut posibilă adoptarea legilor din anii 1923-1928** (legile învățământului, legea minelor, legea electorală, legea cultelor etc.)
- ❑ **A permis un tip de dezvoltare**, cu un stat asistențial-intervenționist, orientat spre latura socială.
- ❑ **Procesul unificării legislative a fost prelungit până după 1940**: abia în 1943 cod civil și comercial extins și în Transilvania
- ❖ **Ion I. C. Brătianu (1926): „România are nevoie de 50 de ani de pace pentru a se stabiliza”**

Nominalism constituțional în 1923

- ❖ **Constituția: nu atât un deficit de liberalism, cât imposibilitatea de a depăși, într-un context dificil, nominalismul constituțional**
- ❖ **Exprima cultura politică a românilor, dominată de autoritarism guvernamental, și practica specifică**
- ❖ **S-a impus în discursul public și în jocul politic (Iorga)**
 - „Constituția înaintea căreia bat mătăni câțiva dintre cei mai caracteristici reprezentanți ai ipocriziei politice”
 - Ca prim-ministru, în 1931, exasperat de trimiterea la textul constituțional: „Rămâi dumneata cu Constituția și eu cu guvernul!”